

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення вченої ради університету
30 серпня 2024 року,
протокол № 2.

Ректор, голова вченої ради університету,
доктор юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

30 серпня 2024 року

М.П.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Судова медицина та психіатрія»
для підготовки на першому освітньому
рівні здобувачів вищої освіти ступеня
бакалавра за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право**

РОЗРОБНИК:

Доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент

Володимир НАЛУЦИШИН

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри кримінального права та процесу
28 серпня 2024 року, протокол № 1

Завідувач кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, професор
28 серпня 2024 року

Сергій КРУШИНСЬКИЙ

Декан юридичного факультету, кандидат юридичних наук, доцент
28 серпня 2024 року

Віктор ЗАХАРЧУК

ПОГОДЖЕНО:

Рішення методичної ради університету
29 серпня 2024 року, протокол № 1.

Голова методичної ради університету, кандидатка наук з державного управління, доцентка
29 серпня 2024 року

Ірина КОВТУН

ЗМІСТ

Стор.

1.	Опис навчальної дисципліни		–	3
2.	Програмні компетентності і заплановані результати навчання		–	4
3.	Програма навчальної дисципліни		–	7
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		–	9
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	9
	4.2.	Аудиторні заняття	–	10
	4.3.	Самостійна робота студентів	–	10
5.	Методи навчання та контролю		–	10
6.	Схема нарахування балів		–	11
7.	Рекомендовані джерела		–	11
	7.1.	Основні джерела	–	11
	7.2.	Допоміжні джерела	–	12
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		–	12

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 08 Право
2. Код і назва спеціальності	– 081 Право
3. Назва спеціалізації	– спеціалізація не передбачена
4. Назва дисципліни	– Судова медицина та психіатрія
5. Тип дисципліни	– вибіркова
6. Код дисципліни	– В.081.Б.7.11
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9. Курс / рік навчання	– четвертий
10. Семестр	– сьомий (денна форма), сьомий-восьмий (заочна форма)
11. Обсяг вивчення дисципліни:	
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 3 / 90
2) денна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 36
% від загального обсягу	– 40
лекційні заняття (годин)	– 18
% від обсягу аудиторних годин	– 50
семінарські заняття (годин)	– 18
% від обсягу аудиторних годин	– 50
самостійна робота (годин)	– 54
% від загального обсягу тижневих годин:	– 60

аудиторних занять	– 2
самостійної роботи	– 3
3) заочна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 16
% від загального обсягу	– 17,8
лекційні заняття (годин)	– 10
% від обсягу аудиторних годин	– 62,5
семінарські заняття (годин)	– 6
% від обсягу аудиторних годин	– 37,5
самостійна робота (годин)	– 74
% від загального обсягу	– 82,2
12. Форма семестрового контролю	– залік
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	– ОП.081.Б.8 Кримінальне право; В.081.Б.4.1 Загальна і професійна психологія;
2) супутні дисципліни	– ОП.081.Б.20 Кримінальне процесуальне право; В.081.Б.7.2 Криміналістична техніка; В.081.Б.7.7 Основи прокурорської діяльності;
3) наступні дисципліни	– В.081.Б.8.5 Криміналістична тактика та методика
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

2. Програмні компетентності і заплановані результати навчання

Навчальна дисципліна «Судова медицина та психіатрія» забезпечує досягнення таких компетентностей і результатів навчання, передбачених освітньо-професійною програмою «Бакалавр права»:

Загальні і спеціальні компетентності:

ЗК 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК 3 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

ЗК 7 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

ЗК 10 Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);

СК 11 Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти;

СК 13 Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

Заплановані результати навчання:

РН3 Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;

РН5 Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю;

РН9 Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій;

РН13 Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права;

РН19 Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів;

РН20 Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

<i>Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</i>	
<i>1. Знання</i>	
1.1)	відтворювати визначення понятійно-термінологічного апарату судової медицини та психіатрії;
1.2)	називати закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють питання проведення експертизи;
1.3)	впорядковувати правила і принципи судової медицини і психіатрії;
1.4)	визначати необхідність застосування знань судової медицини і психіатрії;
1.5)	описувати методи і процедури судової медицини і психіатрії;
1.6)	відтворювати термінологічну базу, зокрема, зміст понять: «осудності-неосудності»; «дієздатності-недієздатності», «психічне захворювання», «хворобливий стан», «особливий стан», «пограничний стан» тощо;
1.7)	називати основні підстави призначення судово-психіатричної експертизи, її види;
1.8)	описувати фактори, що впливають на розвиток психічних розладів та загальні напрямки психопрофілактики;
1.9)	відтворювати загальні поняття психічного захворювання (розладу) та його характеристики;
1.10)	знаходити норми цивільного та кримінального процесуального права, що стосуються судово-психіатричної експертизи.
<i>2. Розуміння</i>	
2.1)	пояснювати зміст дефініцій основних термінів, що розкривають суть судової медицини;
2.2)	класифікувати патологічні стани, які можуть призвести до смерті особи;
2.3)	пояснювати зміст судово-медичної документації;
2.4)	розпізнавати необхідність призначення судово-медичної експертизи;
2.5)	доповідати про ймовірні та достовірні ознаки смерті;
2.6)	пояснювати правову сутність судово-психіатричної експертизи, її завдання;
2.7)	класифікувати види судово-психіатричної експертизи;
2.8)	пояснювати значення судово-психіатричної експертизи в роботі юриста;
2.9)	вести дискусію з проблем призначення судово-психіатричної експертизи та використання її результатів;
2.10)	визначати перелік питань для експерта при призначенні-проведенні судово-психіатричної експертизи;
2.11)	визначати перелік категорій осіб, стосовно яких необхідно призначити проведення судово-психіатричної експертизи.
<i>3. Застосування знань</i>	
3.1)	знаходити відмінності між оформленням постанови про призначення різних видів судово-медичної експертизи;
3.2)	виявляти помилки в питаннях, які надаються на вирішення експерту;
3.3)	ілюструвати огляд місця події та дослідження трупа;
3.4)	використовувати класифікацію гострих знарядь травми;
3.5)	окреслювати речові докази з об'єктами біологічного походження;
3.6)	визначати підстави для призначення судово-психіатричної експертизи та види установ, що її проводять;
3.7)	знаходити помилки в застосуванні цивільних процесуальних та кримінальних процесуальних норм при призначенні судово-психіатричної експертизи та оцінці висновку такої експертизи;
3.8)	застосовувати при вирішенні практичних завдань законодавчі норми, що регулюють умови та підстави, а також порядок призначення судово-психіатричної експертизи;

3.9)	демонструвати клінічні прояви психічних захворювань (розладів), що можуть мати значення для правової оцінки відповідних правовідносин;
3.10)	готувати проекти процесуальних документів з питань призначення судово-психіатричної експертизи.
4. Аналіз	
4.1)	аналізувати порядок призначення судово-медичної експертизи;
4.2)	виділяти головні положення, викладені в постанові про призначення судово-медичної експертизи;
4.3)	порівнювати вогнепальну та вибухову травми;
4.4)	робити висновок про давність настання смерті;
4.5)	класифікувати пошкодження від дії високої та низької температур;
4.6)	розпізнавати психічні захворювання (розлади) і обґрунтовувати їх;
4.7)	виявляти ситуації, у яких психічні захворювання (розлади) учасників відповідних правовідносин можуть мати юридичне значення;
4.8)	розмежовувати види судово-психіатричних експертиз, призначення яких відповідає меті судового та досудового провадження;
4.9)	дискутувати з питань застосування та удосконалення чинного національного законодавства в частині, що визначає порядок проведення судово-психіатричної експертизи та оцінки висновку такої експертизи;
4.10)	аналізувати висновок судово-психіатричної експертизи.
5. Синтез	
5.1)	аргументувати потребу складання постанови про призначення судово-медичної експертизи;
5.2)	формулювати поняття про тілесні ушкодження та ступені їх тяжкості;
5.3)	пояснювати поняття механічної асфіксії та її видів;
5.4)	узагальнювати особливості судово-медичної експертизи транспортної травми;
5.5)	підсумовувати судово-медичне значення ознак смерті;
5.6)	аргументувати застосування тієї чи іншої законодавчої норми при вирішенні практичних завдань;
5.7)	розробляти пропозиції щодо удосконалення законодавства, яке регламентує порядок призначення судово-психіатричної експертизи та оцінку її результатів;
5.8)	формулювати питання, які ставляться на вирішення судово-психіатричної експертизи, виходячи із матеріалів конкретного провадження;
5.9)	організувати (ініціювати) процесуальні дії, пов'язані із наданням правової оцінки наявності в особі психічного захворювання (розладу) та його правових наслідків;
5.10)	складати проекти процесуальних документів для призначення судово-психіатричної експертизи.
6. Оцінювання	
6.1)	оцінювати юридичну повноцінність судово-медичної експертизи;
6.2)	робити висновок щодо повноти огляду місця події;
6.3)	узагальнювати практику призначення судово-медичних експертиз;
6.4)	аргументувати давність настання смерті при утопленні;
6.5)	оцінювати значення різних видів судово-медичних експертиз та висновків, наданих експертом;
6.6)	оцінювати обґрунтованість передбачуваної наявності ознак та критеріїв неосудності, недієздатності, обмеженої осудності, обмеженої дієздатності; небезпеку хворобливих розладів;
6.7)	оцінювати висновки (відповіді) експертів, результати спеціальних психіатричних досліджень для вирішення правових питань;
6.8)	встановлювати відповідність процесуальних документів щодо призначення судово-психіатричної експертизи вимогам чинного законодавства;

6.9)	використовувати набуті знання для складання проектів нормативно-правових актів щодо внесення змін до норм чинного законодавства, які регламентують порядок призначення судово-психіатричної експертизи та оцінки її результатів;
6.10)	використовувати набуті знання при складанні проектів процесуальних документів.
7. Створення (творчість)	
7.1)	розробляти проекти документів;
7.2)	складати питання експерту;
7.3)	проводити кваліфікований огляд місця події;
7.4)	виявляти речові докази, які необхідно направити на експертизу;
7.5)	розпізнавати патологічні стани;
7.6)	розробляти питання для судових психіатрів при призначенні судово-психіатричної експертизи та роз'ясненні висновку такої експертизи;
7.7)	доказово оформляти та обґрунтовувати призначення судово-психіатричної експертизи;
7.8)	визначати самостійну правову позицію щодо висновку судово-психіатричної експертизи;
7.9)	проводити ділову гру – процесуальні дії з особою, яка страждає на психічне захворювання (розлад);
7.10)	за результатами проведення судового засідання складати проекти відповідних процесуальних документів.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні основи судової медицини. Процесуальні основи та організація судово-медичної експертизи. Судово-медичне вчення про смерть (судово-медична танатологія)

Теоретичні основи судової медицини: предмет, зміст, завдання та методи. Історія виникнення та розвитку вітчизняної судової медицини. Процесуальні основи та організація судово-медичної експертизи в Україні. Поняття про судово-медичну експертизу, її види, об'єкт. Судово-медичні експерти та лікарі – експерти, їх процесуальне положення. Судово-медична документація. Поняття про смерть та процес вмирання. Класифікація смерті. Ймовірні та достовірні ознаки смерті, їх судово-медичне значення. Рані достовірні ознаки смерті. Пізні достовірні ознаки смерті. Судово-медичне значення достовірних ознак смерті.

Тема 2. Пошкодження та смерть від дії факторів зовнішнього середовища. Пошкодження тупими знаряддями травми

Судово-медична травматологія. Поняття про травму та травматизм. Класифікація травмуючих факторів зовнішнього середовища. Пошкодження тупими предметами, механізм їх утворення. Пошкодження м'яких тканин під дією тупих предметів. Пошкодження внутрішніх органів та кровоносних судин. Пошкодження тупими предметами опорно-рухового апарату. Пошкодження, спричинені частинами людського тіла. Травма при падінні на площину.

Тема 3. Пошкодження гострими знаряддями травми. Електротравма. Транспортна травма

Класифікація гострих знарядь травми. Особливості пошкоджень колючими, ріжучими, колюче-ріжучими, рублячими, пилячими предметами; механізм їх утворення та морфологічна характеристика. Порядок описання ран, нанесених гострими знаряддями травми. Поняття про електротравму. Ураження технічним струмом. Ураження атмосферним струмом. Поняття про транспортну травму. Автомобільна травма. Залежність характеру пошкоджень від виду автотравми. Особливості мотоциклетної травми. Травма, спричинена

рейковим транспортом; характеристика пошкоджень при переїзді колесом. Тракторна травма; морфологія пошкоджень при переїзді гусеницями. Водний транспорт та пошкодження, що виникають при його експлуатації. Особливості судово-медичної експертизи транспортної травми.

Тема 4. Вогнепальна та вибухова травми

Поняття про вогнепальні пошкодження. Будова боєприпасів. Механізм пострілу. Морфологічна характеристика пошкоджень, її залежність від дистанції пострілу. Вогнепальні пошкодження з мисливської зброї. Особливості вогнепальної травми з автоматичної зброї. Судово-медичне значення дослідження одягу при вогнепальних пошкодженнях. Огляд місця події. Вибухова травма. Поняття про пошкоджуючі фактори вибуху. Морфологічна характеристика пошкоджень.

Тема 5. Судово-медична експертиза потерпілих, обвинувачених та інших осіб. Судово-медичне дослідження трупів дорослих та новонароджених. Огляд трупа на місці його виявлення

Поняття про тілесні пошкодження, ступені їх важкості. Судово-медичне визначення термінів «побої», «мордування», «мучення». Судово-медична експертиза віку, працездатності, удаваних та штучних хвороб, калічення членів. Судово-медична експертиза при спірних статевих станах та статевих злочинах; її особливості при звалтуваннях. Судово-медична експертиза вагітності, абортів та пологів. Встановлення факту алкогольного сп'яніння; визначення його ступенів. Огляд трупа на місці події чи виявлення. Судово-медичне дослідження трупа. Судово-медична експертиза трупа невідомої людини. Судово-медична експертиза розчленованого трупа. Судово-медичне дослідження кісткових залишків. Особливості дослідження трупа новонародженої дитини; судово-медичне визначення новонародженості. Судово-медичне дослідження ексгумованого трупа.

Тема 6. Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи

Теоретичні основи судової психіатрії: предмет, зміст, завдання та методи. Процесуальні основи та організація судово-психіатричної експертизи в Україні. Поняття про судово-психіатричної експертизу, її види, об'єкт.

Тема 7. Судово-психіатрична експертиза в цивільному та кримінальному процесі

Дослідження понять «дієздатність» і «недієздатність» в цивільному процесі та встановлення їх критеріїв на основі судово-психіатричної експертизи. Дослідження понять «осудність» і «неосудність» в кримінальному процесі та встановлення їх критеріїв на основі судово-психіатричної експертизи.

Тема 8. Розлади психічної діяльності

Визначення поняття розладів психічної діяльності. Види та класифікація розладів психічної діяльності на основі Міжнародної класифікації хвороб (на базі МКХ-10).

Тема 9. Судово-психіатрична експертиза неповнолітніх. Пенітенціарна психіатрія

Процесуальні особливості проведення судово-психіатричної експертизи неповнолітніх. Вікові особливості психічних розладів підліткового віку. Організація і правові підстави надання пенітенціарної психіатричної допомоги. Звільнення від відбування покарання засуджених з психічними розладами.

Тема 10. Симуляція і дисимуляція психічних розладів

Варіанти, способи, форми симуляції та дисимуляції психічних розладів. Способи та методи для викриття симуляції та дисимуляції психічних розладів.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання					Заочна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1.	Теоретичні основи судової медицини. Процесуальні основи та організація судово-медичної експертизи. Судово-медичне вчення про смерть (судово-медична танатологія)	10	2	2	-	-	6	10	1	1	-	-	8
2.	Пошкодження та смерть від дії факторів зовнішнього середовища. Пошкодження тупими знаряддями травми	9	2	2	-	-	5	9	1	1	-	-	7
3.	Пошкодження гострими знаряддями травми. Електротравма. Транспортна травма	9	2	2	-	-	5	9	1	-	-	-	8
4.	Вогнепальна та вибухова травми	9	2	2	-	-	5	9	1	-	-	-	8
5.	Судово-медична експертиза потерпілих, обвинувачених та інших осіб. Судово-медичне дослідження трупів дорослих та новонароджених. Огляд трупа на місці його виявлення	10	2	2	-	-	6	10	1	2	-	-	7
6.	Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи	10	2	2	-	-	6	10	1	1	-	-	8
7.	Судово-психіатрична експертиза в цивільному та кримінальному процесі	10	2	2	-	-	6	10	1	1	-	-	8
8.	Розлади психічної діяльності	9	2	2	-	-	5	9	1	-	-	-	8
9.	Судово-психіатрична експертиза неповнолітніх. Пенітенціарна психіатрія	7	1	1	-	-	5	7	1	-	-	-	6
10.	Симуляція і дисимуляція психічних розладів	7	1	1	-	-	5	7	1	-	-	-	6
	Всього годин	90	18	18	-	-	54	90	10	6	-	-	74

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські (практичні) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських (практичних) занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.3. Виконання індивідуальних завдань може здійснюватися окремими студентами з власної ініціативи або за пропозицією викладача.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань;
- відвідування Хмельницького обласного патологоанатомічного центру;
- складання окремих видів документів.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;

2) усне або письмове(у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;

3) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;

4) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;

5) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного заліку.

Підсумковий семестровий контроль на заочній формі навчання проводиться у формі усного заліку. Структура залікового білету включає два теоретичних питання. В умовах дистанційного навчання у разі необхідності проведення заліку онлайн він може проводитись у тестовій формі із застосуванням комп'ютерних технологій.

6. Схема нарахування балів

6.1. Наррахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Про судову експертизу: Закон України № 4038-ХІІ від 25.02.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
2. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 № 1489-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>.
3. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17.01.95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>.
4. Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи: Правила Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17.01.95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-95#Text>.
5. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17.01.95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>.
6. Деякі питання забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України: Постанова Кабінету міністрів України від 17 червня 2022 р. № 698. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-2022-%D0%BF#Text>.
7. Білецька Г. Судова медицина та судова психіатрія: підручник. Х.: Право, 2020. 375 с.
8. Тищенко О. Кримінальне провадження за участю осіб, які страждають на психічні розлади: монографія. Х.: Право, 2024. 688 с.
9. Тищенко О. Судова медицина та психіатрія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2023. 212 с.

7.2. Допоміжні джерела

1. Babanin A.A. Forensic Medicine: textbook . Simferopol : CSMU, 2007. 464 p.
2. Franchuk V.V. Forensic Medicine : practical guide. Ternopil : Ukrmedknyha, 2011. 204 p.
3. Heilbrun K., Marczyk G. R., DeMatteo D. Forensic Mental Health Assessment: A Casebook. Oxford University Press, 2002. 192 p.
4. Payne-James J., Busuttill A., Smock W. S. Forensic Medicine: Clinical and Pathological Aspects. Greenwich Medical Media, 2003. 856 p.
5. Rosner R., Scott C. Principles and Practice of Forensic Psychiatry. 3rd ed. CRC Press, 2017. 1196 p.
6. Shepherd R. Simpson's Forensic Medicine. 14th ed. CRC Press, 2020. 302 p.
7. Simon R. I. Forensic Psychiatry: Clinical, Legal, and Ethical Issues. 2nd ed. American Psychiatric Publishing, 2008. 688 p.
8. Бачинський В.Т., Павлюкович О.В., Павлюкович Н. Д. Особливості судово-медичної експертизи трупів при пострілі з пневматичної зброї (випадок з практики). *Судово-медична експертиза*. 2022. № 1. С. 94-98.
9. Герасименко О.І. Судово-медична експертиза (загальна частина). Донецьк: Норд-Прес, 2007. 508 с.
10. Гураль Л. О. Поняття й види тілесних ушкоджень за кримінальним правом України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2017. Вип. 3. С. 140-146.
11. Завальнюк А. Х. Судова медицина: (курс лекцій). Тернопіль: Укрмедкнига, 2006. 672 с.
12. Кишкан П. Я., Савка І. Г. Судово-медична діагностика виду гострого травмуючого предмета в експертній практиці. *Судово-медична експертиза*. 2019. № 1. С. 25-30.
13. Корунчак Л. А. Судово-психіатрична експертиза в Україні: особливості правового регулювання. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 17. С. 319-325.
14. Лісовий А.С., Голубович Л.Л. Судова медицина: підручник. Київ: Атіка, 2008. 484 с.
15. Макарова О.П. Теоретико-правові засади проведення судово-психіатричної експертизи у кримінальному провадженні. *Право і безпека*. 2023. № 3. С. 190-199.
16. Налуцишин В. В. Правове регулювання надання психіатричної допомоги: досвід держав Європи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 183-187.
17. Процесуальний довідник судового експерта / укл. Седнев В.В., Коструб А.М., Зайцев В.М., Антонюк П.Є. К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2015. 30 с.
18. Судова медицина. Медичне законодавство. Київ. Медицина, 2012. 496 с.
19. Тищенко О.І. Посмертна судово-психіатрична експертиза у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 78(2). С. 298-303.
20. Цимбалюк В. І. Судова психіатрична експертиза свідків і потерпілих у кримінальному процесі. *Правова держава*. 2016. № 21. С. 240-244.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

<http://zakon.rada.gov.ua> – Офіційний сайт Верховної Ради України;
<http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал (Кабінет Міністрів України);
<http://www.minjust.gov.ua> – Міністерство юстиції України;
<https://moz.gov.ua/uk> – Міністерства охорони здоров'я;
<https://www.supreme.court.gov.ua> – Офіційний сайт Верховного Суду;
<https://www.court.gov.ua> – Офіційний веб-портал «Судова влада України»;
<https://www.gp.gov.ua> – Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора;
<https://www.npu.gov.ua> – Офіційний сайт Національної поліції України;
<https://reyestr.court.gov.ua> – Єдиний державний реєстр судових рішень;
<http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.